

Konstruktionen av en minnesplats:

Bruket av Burmeisterska huset i Visby

av Mattias Legnér

Under de senaste två decennierna har Visby allt mer kommit att betraktas och värderas som kulturarv. På 1990-talet skrevs Hansestaden Visby in på FN-organet UNESCO:s lista över världsarv. I dag förknippas världsarvet framför allt med medeltidens kyrkoliv och handel.¹ Men världsarvet, så som det beskrivs i nomineringsdokumentet från 1994, tar också upp bebyggelse från senare tid, bland annat det Burmeisterska huset på Strandgatan. Dokumentet pekar ut de makalösa målningarna på väggar och i innertak i huset.² Det är ett stort knuttimrat hus från 1600-talets mitt döpt efter den köpman som lät uppföra det och den släkt som ägde huset fram till 1800-talets mitt.³ Huset har varit ett museum ägt av staden sedan 1904.

Burmeisterska huset bevaras som byggnadsminne sedan 1994 därför att det sägs utgöra ett unikum och ett ”miljöskapande inslag” i gatubilden.⁴ Om de människor som använt huset efter stormaktstiden säger beskrivningar och inventeringar däremot inget. Husets senare historia var i stort sett okänd tills jag och Gunhild Erikssdotter 2015 publicerade en artikel om husets brukshistoria fram till sekelskiftet 1900.⁵ Jag började då också förstå att de berömda målningarna i huset inte är så välbevarade som sägs i Visby innerstads byggnadsinventering, utgiven 2002, utan att de har förbättrats och förändrats flera gånger under 1900-talet.⁶

Syftet med artikeln är att visa hur omvärdering, historisering och bruk av en byggnad kan förstås som det artificiella skapandet av minne. Byggnaden bär inte endast på en ackumulerad historia, utan förståelsen av dess förflutna och vilken mening byggnaden ska ha för samtiden

kan ha konstruerats vid ett eller flera tillfällen. Minnesskapandet kan ske genom att använda byggnaden som besöksplats, museum, souvenirbutik, med mera, beroende på hur den är avsedd att fungera som minnesplats. Det är välkänt att restaurering innebär att historiska minnen konstrueras och knyts till en plats, men denna artikel ska illustrera hur olika slags bruk såsom turism och andra kommodifierande praktiker också bidrar till minnesskapandet kring platser.

För att bättre förstå hur ett 1600-talshus uppmärksammas i ett världsarv, som framför allt ska spegla medeltidens handelsstad, behövs en undersökning av hur byggnadens historia har uppfattats tidigare och hur dessa uppfattningar har fått ge avtryck i bruket av byggnaden. Den historiesyn som ligger bakom tolkningen av husets betydelse behöver friläggas för att vi ska förstå varför ett avvikande och särpräglat inslag anses bevarandevärdt i ett världsarv som är uppbyggt kring berättelsen om medeltiden.

Teoretisk utgångspunkt

Undersökningens betoning ligger på hur huset från sent 1800-tal till och med 1940-talet har iscensatts som en minnesplats över borgerligt liv under stormaktstiden. Inspiration till analysen har hämtats från den franske historikern Pierre Noras begrepp *les lieux de mémoire*, som har översatts till ”minnesplats”.⁷ Restaureringar och andra förändringar av Burmeisterska huset är någorlunda väl kända sedan tidigare och återges därför mer kortfattat.⁸

Pierre Nora har utvecklat tesen att det västerländska samhället i grunden har förändrat sitt

FIGUR 1. Akvarell av Per Arvid Säve, föreställande Donners plats och Burmeisterska huset i Visby.
KÄLLA: Gamla svenska städer II.

sätt att skapa och använda kollektiva minnen. En förutsättning för denna förändring har varit att tiden upplevs gå fortare i det moderna samhället. Det förflutna tycks numera tendera att bli historia fortare än för 100–150 år sedan, då de europeiska samhällena fortfarande präglades av en agrar ekonomi med dess sociala struktur. Nora, och andra historiker före honom, talar därför om "historiens acceleration". Med det menas ett behov av att i det moderna samhället skapa och bevara minnen av det förflutna. Pierre Nora har inte varit ensam om att beskriva denna acceleration utan idén har, som historikern Francois Hartog påpekat, vid olika tillfällen kommit upp till ytan i modern historieforskning.⁹ Känslan av att det förflutna är flyktigt och lätt kan glömmas, och dess spår därmed raderas, och därför måste bevaras har också varit en drivkraft för kulturminnesvårdande verksamheter sedan 1800-talets senare del. Historielöshet ses i dag i allmänhet som en fara som samhällen aktivt behöver förebygga med hjälp av institutioner som skolväsende, museer och arkiv. Dessa institutioner ges uppdrag att bevara minnen från det förflutna som tillskrivs en särskild betydelse för samhället.

För att kunna analysera hur samhällen har förhållit sig till sitt förflutna och till minnesskapande myntar Nora begreppet minnesplatser. Jag kommer att använda begreppet tämligen fritt i denna artikel, och jag uppfattar det också som att Nora själv har förhållit sig ganska fritt till det. Hans arbete har inspirerat en enorm mängd forskning i Europa, och det finns inte utrymme att här redogöra för karaktären och resultaten av den forskningen.¹⁰ Noras begrepp har naturligtvis också kritiserats, bland annat för att

reproducera en hierarkisk historieskrivning där det i hög grad är samhällselitens röst som gör sig hörd.¹¹ För att motverka en sådan tendens används i denna artikel olika källor som låter en rad aktörer komma till tals.

Minnesplatser har uppstått som ett substitut för mer autentiska och naturliga minnen, hävdar Nora. Han har liknat dem vid de snäckor som blir kvar på stranden efter att ett hav av levande minnen dragit sig tillbaka. Det gamla bondesamhället och dess kultur, till exempel, är hopplöst förlorat i dag, men minnet av det vårdas ännu i museer, i agrarhistorisk forskning och i olika hembygdsföreningar. Men detta minne är konstruerat på så sätt att det inte är direktupplevt av de som tar del av det. Det är indirekta minnen som skapas av agrarhistoriker och andra forskare som är engagerade i hanteringen av samhällets minnen. Deras legitimitet bygger på att de använder historievetenskapliga metoder och arkiv, snarare än att de själva skulle ha upplevt livet i jordbrukssamhället. Minnesplatser är museer, monument och minnesmärken där det förflutna har blivit historia, en tid som flytt och som samhället kan utforska, reflektera över och förhålla sig till. På minnesplatser måste det för-

flutna aktivt konstrueras och tolkas genom historieskrivning.¹²

För att en minnesplats ska bli till och fortsätta existera behöver det dels finnas aktörer som är villiga att reproducera minnesplatsen, dels behöver det finnas en efterfrågan i form av besökare som är intresserade av att konstruera minnesplatsen. Det betyder att historiker, antikvarier och konstnärer och andra inte skapar kulturminnen och deras berättelser oberoende av idéer om vilka som förväntas vilja ta del av dem. Här finns, menar jag, ett samspel mellan aktörer inblandade i skapandet av minnesplatsen, och turister, invånare och andra som förväntas vara med och reproducera platsen.¹³ Viljan att forma platser genom en förståelse av deras historia har traditioner i Europa som går tillbaka till 1800-talet. Som kommer att framgå är Visby inget undantag.¹⁴ Skapandet av världsarvet har i viss mån förändrat platser i Visby och även deras berättelser, men har i sig inte tillfört mycket nytt.

Traditionen att se Burmeisterska huset som en minnesplats tar sin början under 1800-talets andra hälft, då huset i den offentliga historieskrivningen om Visby gavs rollen att representera 1600-talets borgerliga liv.¹⁵ Det fanns alltså ett inarbetat sätt att tolka huset som i sig inte var nytt när världsarvet pekades ut hundratalet år senare. Skillnaden var framför allt att huset skulle förstärka världsarvets beskrivning genom att knyta det abstrakta och nutida världsarvets idé till konkreta byggnader i staden.

Produktionen av minnesplatsen ”Burmeisterska huset” har drivits av kommersiella behov, även om platsens betydelse alltid har motiverats med konst- och kulturhistoriska referenser. Som vi ska se fanns dock olika uppfattningar om platsens historiska och framtida betydelser innan husets omvandling till museum påbörjades 1904. Det faktum att huset var en privat egendom som dessutom hade flera funktioner utmanade synen på det som i första hand en minnesplats att vårda och akta.

Material och metod

Metodologiskt vänds i denna artikel blicken från Burmeisterska husets materialitet mot de aktörer

som betraktat, beskrivit och använt huset sedan 1800-talet. I stället för att se det som en självklarhet att huset representerar 1600-talets borgerskap och dess byggnadstradition, problematiserar studien detta synsätt. Det blir då tydligt hur huset medvetet har gestaltats och beskrivits för att fungera som attraktion och representant för Visbys 1600-tal. Det innebär att beskrivningar av huset – så som turistguider, dokumentation och tolkningar – blir källor till en undersökning av hur minnesplatsen har kommit till och utvecklats.

En mängd olika källmaterial, både tryckta och otryckta, tas i bruk för att ge en så rikhaltig bild som möjligt av hur den historiska berättelsen om huset framställdes och användes. Bland det tryckta materialet är olika guideböcker, tidsningsartiklar och särskilt publicisten Carl Johan Bergmans (1800-talets andra hälft) och antikvarien Gunnar Svahnströms (1940-talet) skrifter särskilt viktiga.

En rad olika arkiv har genomsökts för att finna upplysningar om hur huset har beskrivits och använts. Gotlands turistförening bildades 1896 för att främja besöksnäringen. Dess arkiv är bevarat men har tidigare inte använts i forskning. Det är omfattande och dessutom oförtecknat, vilket gör det tidsödande att söka i. För den som vill få en uppfattning om vilken verksamhet som pågick i Burmeisterska huset efter att staden köpt det är arkivet emellertid en oundgänglig informationskälla. Protokoll och årsberättelser har använts för att belysa hur huset kom att bli en minnesplats.

I Krigsarkivet finns handlingar från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet i överste Gustaf Björlins samling. I Landsarkivet i Visby finns en del av Gotlands fornvänners arkiv, och en del som rör Burmeisterska huset i arkivet har använts här. Personliga minnen från en kvinna, Gudny Bolling, som växte upp i huset på 1880-talet finns nertecknade i Gotlands museums arkiv och utgör en intressant kontrast till den officiella historieskrivningen. För sen tid har upplysningar samlats in från medier och från personer som varit inblandade i husets verksamheter.

Vidare har bildmaterial från ett antal arkiv och publikationer använts för att visa på hur huset har tolkats och presenterats vid olika tidpunkter.

Det finns offentliga bildsamlingar i Landsarkivet i Visby (Steffen-Stahrbäckes arkiv), Gotlands museum (Hugo Beyers samling och den topografiska samlingen) och i Antikvarisk-topografiska arkivet (bl.a. Sigurd Curmans arkiv). I Kungliga Bibliotekets samlingar finns också fotografier som producerats för vykort och andra kort för försäljning. Det finns målningar av huset från 1800-talet i dels Uppsala universitetsbiblioteks konstsamling, dels i Lunds universitetsbibliotek.

Turism och minnesproduktion

Turism till gamla städer blev under 1800-talet ett sätt för väl bemedlade och utbildade resenärer att förkovra sig i nationens historia och för entreprenörer att få intäkter från resenärernas besök. För att göra orter mer attraktiva för besökare konstruerades minnesplatser som kunde bidra till att skapa eller bekräfta efterfrågade identiteter. Historikern Joshua Hagen har visat på hur stadslandskap har använts i det syftet genom exemplet med den pittoreska staden Rothenburg ob der Tauber i södra Tyskland.¹⁶ Staden har aktivt omgestaltats sedan 1800-talets början för att attrahera fler besökare som vill uppleva tysk medeltid. Med hjälp av Noras analys av hur tillskapandet av materiellt förankrade minnen (i form av hus, dokument, föremål etc.) sker, kan analysen av hur en stad börjar betraktas som ”historisk” fördjupas ytterligare.

Byggnader kan, i likhet med andra materiella minnen som dokument och föremål, förmedla ett intryck av historisk kontinuitet och permanens. Hur detta går till – hur ett samhälle förhåller sig till dåtid, nutid och framtid – varierar mellan olika kulturer och tider.¹⁷ I det moderna samhället har restaurering och konservering men även historisk beskrivning och kontextualisering hört till sådana temporala praktiker. Särskilt under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, men även efter andra världskriget, experimenterade arkitekter, stadsplanerare och antikvarier med olika sätt att förhålla sig till landskaps tidsbundenhet eller tidlöshet.¹⁸ Minnesplatser skapades aktivt för att konstruera och förstärka gruppstillhörigheter och identiteter. Kulturminnesvården syftade ytterst till att dämpa förnimmelser av

stark förändring orsakad av urbanisering, industrialisering och avindustrialisering och andra stora förändringskrafter.¹⁹

Där den sociala och demografiska strukturen tycktes förändras fort kunde byggnader användas som minnesplatser för att förmedla en känsla av historisk kontinuitet. På så sätt kunde den upplevda klyftan mellan det gamla agrarsamhället och det framväxande urbana industrisamhället överbryggas. Namngivningen av platser kan vara tydliga markeringar av hur de ska fungera som ”ankare” i tiden, eller som minnesplatser. En rad hus i Visby är döpta efter personer eller släkter: Johan Målares hus, Donnerska huset, Liljehornska huset och så vidare.²⁰ Namnet ”Burmeisterska huset” blir ett slags varumärkning som hör till skapandet av minnesplatsen. En rad familjer har bott i och ägt huset efter Burmeister, och även förändrat huset påtagligt, men utan att deras historia blir synlig i beskrivningar av minnesplatsen. Husets identitet förblir förankrad i en enda familjs liv och öden.

Burmeisterska husets funktion och gestalt 1654–1895

Burmeisterska huset är ett knuttimrat hus i två våningar och källare. Husets vind har korsvirksgavlar. Det är beläget på Strandgatan, den gamla handlgatan i Visby, och vid Donners plats som är en mycket gammal marknadsplats. När huset byggdes låg det mycket strategiskt där många människor passerade, och det låg då mycket nära hamnen. Än i dag ligger huset vid en plats där många människor passerar, särskilt under turistsäsongen, eftersom huset är beläget längs ett stråk som går från Almedalen till Visbys centrum.

Interiört dekorerades salen på övervåningen och stugan på bottenvåningen med oljemålningar på väggar och tak. På 1940-talet tillskrevs de för första gången den gotländske målaren Johan Bartsch den äldre.

Huset ska enligt en fastighetsinventering ha täckts med en stående panel i början av 1800-talet. Den avlägsnades mot slutet av seklet.²¹ Den sista medlemmen i Burmeistersläktens Visbygren gick bort 1851 – änkefrun Johanna Fredrika Bur-

meister (gift Brobäck).²² Under 1800-talets andra hälft passerade det sedan mellan ett antal ägare.

Hovkamreraren Gustaf Magnus De Berg, som var änkefruns måg, ägde huset fram till 1868.²³ Därefter såldes det till en skomakare Blomqvist.²⁴ Åren 1886–95 fungerade huset som en kombination av bostad och läkarmottagning då det ägdes av medicinalrådet G. Bolling.²⁵ Bolling lät bygga om huset väsentligt och gav uppdraget till arkitekten Emil Viktor Langlet som befann sig i staden.²⁶ På bottenvåningen inreddes ett modernt kök och i det norra rummet inrättades en matsal. Timmerväggarna i den nya matsalen täcktes med ekpanel och mot trädgården öppnades väggen för att ge plats åt en dubbeldörr och nya fönster. Utvändigt var väggarna ännu täckta med gulmålad stående panel. Tegeltaket ersattes med bleckplåt. Det gamla taket hade läckt kraftigt. Exteriör försåg Langlet huset med olika fornnordiska attribut, bland annat en veranda på norra gaveln som inte finns kvar. Avlopp och rinnande vatten installerades i huset tillsammans med ett nytt kök. Sedan tidigare fanns ett kök i källaren. En kakelugn sattes in i bottenvåningen. En öppen eldstad i salen från 1600-talet byggdes om till en kakelugn för att förbättra värmekomforten. I den norra delen av bottenvåningen fanns ett gammalt kök, en butik och ett förråd som nu gjordes om till ett stort matrum.

Det som är av intresse här är hur Burmeisterska huset kom att uppfattas som en offentlig angelägenhet och ett gemensamt kulturarv – en konkret gestaltning av Visbys 1600-talshistoria. Burmeisterska huset var ännu på 1880-talet inte en etablerad minnesplats i Noras mening, utan snarare en miljö där en familj levde sitt liv och anpassade huset efter sina behov. Samtidigt tycks det ha funnits anspråk inom Visbys offentlighet på att husets exteriör inte borde få förändras och att målningarna borde bevaras. Enligt en av Bollings döttrar, Gudny Bolling, som på 1950-talet skrev ner barndomsminnen från huset, ska Bolling ha blivit kritiserad – oklart av vem – för att ha gått med på att låta det gamla tegeltaket ersättas med zinkplåt eftersom det gamla taket läckte kraftigt.²⁷ Här framgår hur Gudny Bollings personliga och konkreta minnen från huset kolliderade med kritikernas anspråk på att huset

inte enbart hade funktionsvärden utan också utgjorde ett objekt på vilket abstrakta minnen av svensk stormaktstid med dess formspråk kunde projiceras.

I slutet av 1800-talet ventilerades kritik i pressen mot just hur tak på monumentala byggnader behandlades. Det är mycket möjligt att det var konsthistorikern och museimannen John Kruses kritik av takreparationen som Gudny Bolling kom ihåg i sina memoarer. I en beskrivning av Burmeisterska huset från 1899 nämnde han Tidö slott som ett avskräckande exempel på hur moderna material tilläts förstöra nationella monument.²⁸ Slottet hade nyligen getts ett blänkande nytt plåttak. Detta var också den tid då de stora och genomgripande restaureringarna av Gripsholms slott och Uppsala domkyrka kom att kritiseras häftigt.²⁹ Några krav på musealisering och omdaning av Burmeisterska huset till en minnesplats över svenskt 1600-tal tycks dock inte ha formulerats förrän i början av 1900-talet.

Historieskrivningen kring Burmeisterska huset under 1800-talet

Hur gick då husets betydelse från att utgöra en del av det vardagliga livet i staden, till att handla om en representation av ett utsnitt av det förflutna; en rekonstruktion av 1600-talets Visby? Staden har en lång historia som turistort med historiska förtecken, vilket inte minst Burmeisterska husets förvandling till museum år 1904 pekar på. Kyrkoruinerna i Visby skyddades för första gången av staten 1805 och underhållet av den medeltida stadsmuren fick med början 1880 ett årligt statsanslag.³⁰ Dessa försök att skydda särskilt utpekade monumentala byggnadsverk i staden var till stor del en effekt av att besökare utifrån – konstnärer, arkitekter, konsthistoriker – uppmärksammade Visbys medeltida byggnadsarv. År 1874 öppnade Gotlands fornsal dörrarna. Medeltidens materiella kultur hamnade snabbt i museets blickfång, men även den nya tidens kultur lockade museets grundare Per Arvid Säve. I Fornsalen öppnades ganska snart en utställning av de olika ståndens vardagsliv i äldre tid.

Vad var det då som bidrog till att Burmeisterska huset kom att uppfattas som ett bevaran-

devärdt kulturminne? Huset var välkänt i Visby redan vid 1800-talets mitt, och en attraktion för den ångbåtsturism som höll på att utvecklas. Den som mer än någon annan bidrog till att sprida kännedomen om huset utanför Gotland var publicisten och lokalhistorikern Carl Johan Bergman. Det tycks ha varit Bergman som på nytt väckte liv i namnet "Burmeisterska huset". Tidigare på 1850-talet hade det kallats det Brobäckska, eller Gamla Burmeisterska huset.³¹

Bergman gav ut en rad skrifter om Visbys och Gotlands historia i populär form. För att göra sina skrifter attraktiva för samlare och turister behövde han berättelser om intresseväckande platser som var lättillgängliga. Hans beskrivning av huset i det kommenterade planschverket *Gotland och Wisby i taflor* (1858) kom att fungera som en källa för guideboksförfattare.

Gotland och Wisby i taflor ägnades till större delen Gotlands medeltida historia så som den kunde upplevas genom olika minnesplatser. Det hindrade inte Bergman helt och hållet från att också inkludera berättelser från senare epoker. Han ansåg sig emellertid behöva motivera att ett hus från 1600-talet togs med i en beskrivning av det pittoreska och historiska Gotland. Huset föll helt visst i skuggan av den medeltida bebyggelsen, men saknade ändå inte värden. Burmeisterska husets upptagande bland monumentala ruiner och kyrkor kunde trots allt försvaras genom att det var unikt i sitt slag. Det var märkvärdigt och avvikande från omgivningen (även om ett antal sådana hus hade funnits i Visby och anorstädades), men också unikt för att det representerade en samhällselits konstnärliga smak. Bergman förklarade:

Burmeisterska huset, som bland Wisbys forntids-minnen intager ett ganska märkligt rum. Detta borgerliga minne tillhör icke Wisby' egentliga historiska tid, och har ej heller den kraft och fasthet, hvarmed nämnda tid utpräglade äfven sina hvardags-tankar; men ehuru det i interesse och betydelse icke kan täfla med 12- och 13-hundrata-lens af sten uppförda hanseatiska köpmanshus, innehåller dock det på 1600-talet af trä byggda Burmeister'ska köpmanshuset något så konst-egendomligt och borgareståligt, att vi icke draga i betänkande att deraf lemna en utförligare skildring.³²

Detta var ett första artikulert försök att skapa en minnesplats av Burmeisterska huset och

andra byggnader i Visby. Vad var det då som motiverade husets unicitet och "konstegendomlighet" enligt Bergman? Det var salen på övervåningen, med dess vägg- och takmålningar, som ägnades lejonparten av beskrivningen. Övriga rum i huset hade ändrats sedan 1600-talet eftersom huset kontinuerligt hade rymt både bostad och affärsverksamhet. Målningar i salen som beskrev berättelser ur Bibeln, företrädesvis ur Gamla testamentet, gavs ett uppbyggligt syfte som borgerliga kretsar kunde sympatisera med på 1800-talet. Bergman avslutade sin beskrivning med en förmaning till husets dåvarande ägare De Berg: "[...] af honom hoppas man med skäl, att inga moderniseringar skola förstöra de 200-åriga, egendomliga och intressanta dekorationerna."³³ Detta var uppenbarligen en uppmaning till De Berg att vårda huset med passande pietet. Burmeisterska huset borde enligt författaren ses inte enbart som en privat fastighet utan som en angelägenhet för många, genom att det kunde fungera som ett tittskåp för 1600-talets bildvärld. I Bergmans olika framställningar om huset beskrevs det som en av de stora turistattraktionerna i 1800-talets Visby.³⁴

Tillskapandet av en minnesplats från och med slutet av 1800-talet föregicks av olika synsätt på vad huset egentligen representerade. Var det enbart en privat egendom? Eller var det, som Bergman hävdade, också en del av en berättelse om Visbys förflutna som borde användas för att iscensätta en framväxande turistnäring?

På en turistkarta tryckt 1892 finns huset särskilt utmärkt, vilket tyder på att det definitivt hade blivit en attraktion.³⁵ Dess exteriör (sedd från Donners plats) avbildades i konstnärers målningar och teckningar före 1870-talet, och blev därefter ett populärt motiv på fotografier från Visby och på vykort.³⁶ I vilken mån turister kunde få möjlighet att själva se vägg- och takmålningarna är oklart, men att visningar förekom för särskilt intresserade personer ur överklassen innan huset blev museum är tydligt eftersom de finns beskrivna i olika publicerade texter.³⁷ De allra flesta fick dock nöja sig med att betrakta huset utifrån och kanske med hjälp av Bergmans målade beskrivning föreställa sig hur det såg ut invändigt.

I jämförelse med medeltiden uppfattades 1600-talet som en definitiv nedgångsperiod för det gotländska samhället. I den tid av fosterländskt sinnad historieskrivning som 1800-talets mitt var kunde Burmeisterska huset ändå beskrivas som en värdefull rest från det borgerliga samhällets tidiga liv. Burmeister hade flyttat till Visby strax efter att ön hade kommit i svenska händer, och hans verksamhet kunde tjäna som ett uppbyggligt exempel på borgerlig nit och gott affärssinne. Personer intresserade av svensk kulturhistoria bidrog tillsammans med utgivare av guideböcker och turistkartor till att göra huset till en minnesplats över den tid då återuppbyggnaden av Visbys och Gotlands handel började under den svenska kronans beskydd.

Det fanns (enligt Bergman) en konstnärlig och arkitektonisk tradition, som i stort sett var uttraderad men vars kvardröjande spår var värda att bevara och berätta om. Anledningen var att detta hus gick tillbaka till svensk stormaktstid, då Gotland slutligen hade inlemmats i det svenska riket och kunde lyftas in i en större berättelse om nationell integration, och en nationell konstnärlig kanon. Bergman vävde en framgångssaga om hur en strävsam invandrad köpman kom upp sig genom hårt arbete och kloka investeringar, men också genom att ta ansvar för stadens afärer.³⁸

Debatten om Visbys bebyggelse kring 1900

Uppskattningen av det gamla hindrade inte att stadens bebyggelse förändrades kraftigt under 1800-talets senare del. Under seklets sista decennium flyttade många gotlänningar till Visby för att söka arbete och staden växte kraftigt. Bostadsbristen blev stark. Delar av den äldre träbebyggelsen revs och ersattes. Samtidigt pågick en relativt livlig debatt om vad som höll på att hända med Visby och hur staden möjligen skulle kunna behålla en förment unik och ålderdomlig prägel. Argumentet var vid denna tid inte att ålderdomligheten skulle locka turister till Visby, utan närmast att det gamla ansågs stå för en välbekant och fungerande samhällsordning samt en arkitektur som var mer äkta än den nya. Ge-

nom att i möjligaste mån hålla fast vid det gamla skulle känslan av modernitetens förändringar av samhället dämpas.

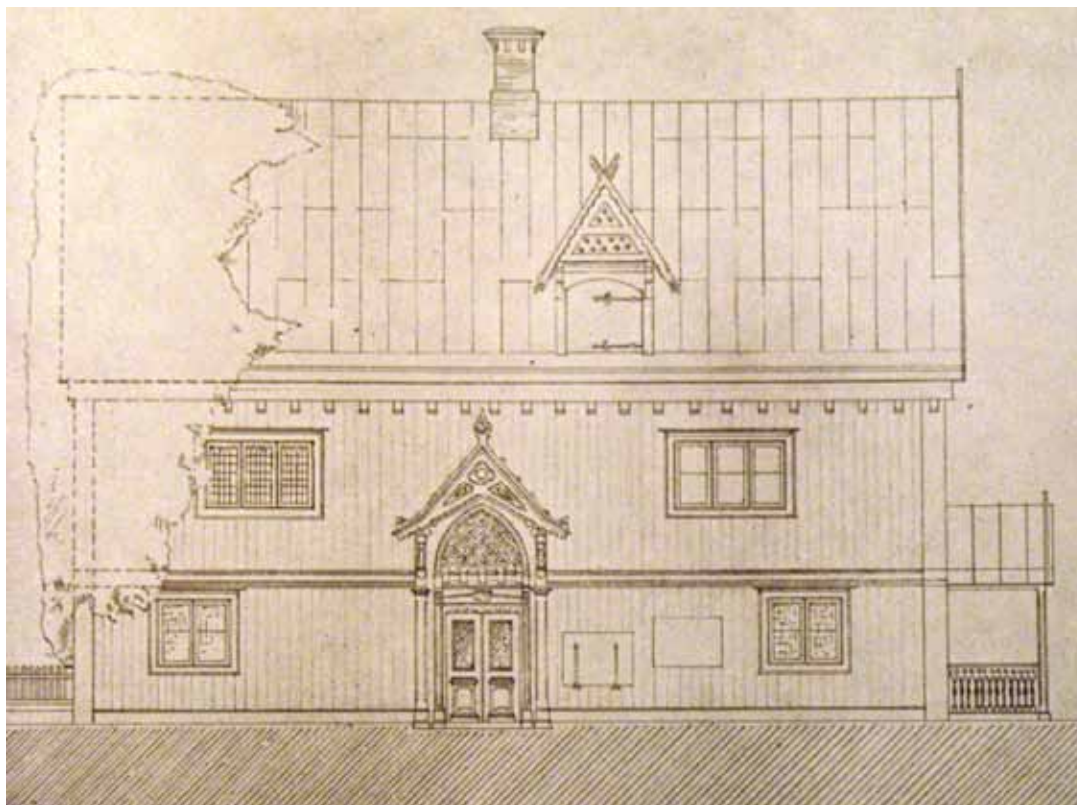
Debatten refererades i rikstidningar, vilket visar på att Visby hade börjat uppfattas som en nationell angelägenhet för sin gamla bebyggelse. Särskilt konservativa kulturskribenter förfasade sig under tidigt 1900-tal över den nya arkitekturen och den ”förstörelsemani” som de ansåg Visby vara drabbat av.³⁹ Dessa skribenter förespråkade i stället för förnyelse av bebyggelsen bevarande av äldre bebyggelse utmed gatorna, särskilt sådan som låg i mycket synliga lägen så som på Adelsgatan, som var den nya handelsgatan i Visby. Burmeisterska huset skulle också komma att omfattas av denna bevarandeiver.

Denna berättelse förstärktes ytterligare under slutet av 1800-talet. 1873 hade den nybildade Svenska fornminnesföreningen haft ett möte i Visby och detta möte utövade ett starkt inflytande på den lokala viljan att skydda och bevara gotländska fornminnen. En omedelbar effekt var att föreningen Gotlands fornvänner bildades året därpå och att ett kulturhistoriskt museum öppnade på Strandgatan i Visby. Ett av de rum som iscensattes var en borgarfamiljs hem under 1600-talet.⁴⁰ Det ligger nära till hands att tro att Burmeisterska huset var en förebild för utställningen och att museet därigenom aktivt började forma minnesplatsen.

Konstruktionen av minnesplatsen 1895–1904

När Gustaf Björnin utsågs till överste och militärbefälhavare på Gotland 1895 sökte han efter ett hus. Varför han köpte Burmeisterska huset går inte att belägga, men han hade ett djupt historiskt intresse och köpte även det så kallade Gamla apoteket i Visby, som är en medeltida byggnad. Det sålde han snart till Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien i Stockholm.⁴¹ Björnin var aktiv även som politiker och författare, och hade tidigare skrivit ett verk i två band om Sveriges krig mot Ryssland 1808–09.⁴²

Även om Björnin var intresserad av husets historia ville han också ha alla moderna bekvämligheter. Han lät ta fram ett förslag som innebar

FIGUR 2. Stadsingenjör Nils Börrings uppmätning av huset från 1905, då Visby stad förvärvade huset, visar att det fortfarande hade plåttak, baldakiner och stående panel. KÄLLA: Gotlands museum.

att ladan väster om huset revs och ersattes med en ny tillbyggnad, som skulle innehålla kök och pigkammare.⁴³ Idén var förmodligen att tillföra ett nytt kök och få mer utrymme, utan att behöva göra omfattande ingrepp i huset. Förslaget genomfördes uppenbarligen inte, kanske för att Björlin avskräcktes av bevarandeivrare i Visby och Stockholm. I stället påbörjades ett program för att ge huset en mer ålderdomlig karaktär. Programmet lät också Björlin använda huset för olika mottagningar. Flera olika förslag till ändringar finns bevarade i arkiven.⁴⁴ Salens öppna spis restaurerades.⁴⁵ Matrummet på bottenvåningen hade försetts med höga väggpaneler och kassetak, vilket det aldrig hade haft tidigare.

John Kruse blev Björlins språkrör och förde ut nyheten om restaureringen i flera nationella tidskrifter.⁴⁶ Som ägare till huset kunde Björlin framställa sig som en försvarare av fosterlandets konst och kultur. Den pittoreska murgröna som

täckte den södra gaveln på huset bibehölls och ansågs vara en del av attraktionen.⁴⁷ Att döma av en uppmätning från 1905, utförd av stadsingenjören Nils Börring, tycks nästan inga exteriöra ändringar alls ha utförts under Björlins tid.⁴⁸ Huset såg ut som det hade gjort tio år tidigare.

Husets dörr öppnades uppenbarligen för en del besökare som var intresserade av måleriet eller huset i övrigt.⁴⁹ Hemslöjdspionjären Lilli Zickerman rapporterade från ett besök som elever från Högre konstindustriella skolan 1898 hade gjort i Visby. Zickerman beskrev den tid som Burmeisterska huset representerade som en storhetstid, som hade gått hopplöst förlorad och ersatts av en tid präglad av slapphet och förfall.⁵⁰ För de som ansåg att svenskt konstantverk hade fallit för fäfat kunde Burmeisterska huset således vara en källa till inspiration, men också till nostalgi. Det är fullt möjligt att en bildad, kulturkonserverativ elit kunde samlas kring

(och rent konkret i) huset för att frammana föreställningen om en svunnen storhetstid för svensk kultur. I huset hade Björlin samlat en del föremål, uppenbarligen antikviteter, som också lockade Zickermans intresse.

År 1903 blev Björlin befördrad till generalmajor och hade för avsikt att lämna Gotland. Huset såldes till den kände hovjuveleraren och konst-samlaren Jean Jahnsson i Stockholm. Enligt egen utsago ska Jahnsson inte ha varit intresserad av huset i sig, utan endast av en Haupt-byrå som Björlin ägde.⁵¹ Men Björlin vägrade sälja byrån om Jahnsson inte samtidigt köpte huset av honom. Alltså köpte Jahnsson hela fastigheten.

Enligt ett rykte som snart började cirkulera i Visby övervägde Jahnsson att låta sälja målningarna i huset till ett museum i en tysk stad. En inte namngiven dansk konsthandlare påstods kunna sälja målningarna till museet för minst 30 000 tyska mark.⁵² I Jahnssons långt senare utgivna memoarer, där han var mycket öppen-hjärtig, menade han att han ville ta material från huset för att använda i restaureringen av van der Nootska huset i Stockholm, som han ägde och lät restaurera under tidigt 1900-tal. Detta var inte heller någon hemlighet för samtiden utan skrevs om öppet i dagstidningar. Det var närmast plankorna med väggmålningar som han ville använda, men även de öppna spisarna var attraktiva. För Jahnsson betydde huset enbart en ekonomisk investering. Arkitekten Clason ska dock ha vägrat att ta delar från ett 1600-talshus till ett annat. Huset borde i stället bevaras som museum. Då tycks Jahnsson snabbt ha tröttnat och försökt sälja huset.⁵³

Vid en besiktning utförd år 1900 (då Björlin fortfarande ägde huset) och som i dag finns på Krigsarkivet hade fastigheten värderats till 39 000 kronor.⁵⁴ Hänsyn hade då tagits till den konstnärliga utsmyckningen med spisar och målningar. Värderingen kom att ligga till grund för inlösen av huset. Konstnären Carolina Benedicks-Bruce, som med sin make tillbringat några somrar på Gotland, tog initiativ till en insamling för att kunna köpa huset från Jahnsson så att det skulle kunna bevaras. Hon var aktiv i den ovan refererade debatten om Visbys arkitektur och hur den gamla stadsbilden möjligen kunde bevaras.

Det var inte bara kultureliten i Visby som mobiliserades. Insamlingen organiserades från Stockholm och gick ut på att förvandla huset från en privat egendom till ett offentligt ägt museum.⁵⁵ I pressen ventilerades idén att huset var en turistattraktion som skulle locka fler besökare till Gotland.⁵⁶ Insamlingen slutade på 7 000 kronor.⁵⁷ Med hjälp av detta belopp, och ett räntefritt lån på 15 000 kronor från staden, hoppades Gotlands fornvänner kunna köpa huset för att göra ett museum av det.⁵⁸ Samtidigt skulle ett korsvirkeshus på S:t Hansgatan som hotades av rivning kunna flyttas till Burmeisterska husets tomt, menade biskopen i Visby stift von Scheele som tillhörde den lokala elit som intresserade sig för husets bevarande.⁵⁹ Även för detta hade en insamling gjorts.

Intressant i sammanhanget är att ledamöter i fornvännernas styrelse också återfanns som ledamöter i stadsfullmäktige och i den så viktiga drätselkammaren. Förhandlingar vidtog med staden. I fullmäktige väcktes förslaget att det var en bättre affär för staden att köpa fastigheten än att enbart låna ut pengar räntefritt till fornvännerna. I september 1905 beslutade Visby stadsfullmäktige att köpa huset efter att Benedicks-Bruce insamling avslutats. Staden sköt till de ytterligare 28 000 kronor som Jean Jahnsson begärde.⁶⁰ Genom att huset övergick i offentlig ägo, i syfte att bli en turistattraktion, påbörjades ett mer medvetet arbete med att skapa en minnesplats.

Huset blir museum, butik och restaurang

Stadens övertagande av fastigheten ledde fram till en omfattande restaurering som genomfördes 1905–06. I samband med köpet fördes emellertid en diskussion i fullmäktige där konsuln Carl E. Ekman ifrågasatte om det verkligen var motiverat att restaurera huset. Han anförde att det under senare år hade blivit viktigare att gå försiktigt fram med gamla hus.⁶¹ Ekman avsåg den debatt som hade pågått under det senaste decenniet om hur Sveriges historiska monument borde vårdas. Bland andra författaren Verner von Heidenstam hade i slutet av 1800-talet vänt sig mot stilhistoriska restaureringar av nationella

FIGUR 3-4. Fotografiet ovan visar att en eldstad i övervåningens nordöstra rum revs ut och ersattes med en öppen spis vid restaureringen. Väggmålningarna runt spisen fylldes i av Nordström. Omfattande skador på målningarna i rummet är synliga. Fotografiet nedan är taget av Sigurd Curman och visar resultatet. Båda odaterade men härrör från tidigt 1900-tal. KÄLLOR: Gotlands museum, Hugo Beyers samling, och Antikvariskt-topografiskt arkiv, Sigurd Curmans arkiv, vol. F7b.

monument.⁶² Debatten, som särskilt gällde domkyrkorna och de äldre slotten, kom att få återverkningar på hur man förhöll sig till autenticitet och historisk utveckling i senare restaureringar.⁶³

Uppenbarligen var Ekman i minoritet i fullmäktige, eftersom det snabbt slogs fast att huset skulle restaureras. Hur man så snabbt kunde fatta det beslutet är oklart, men Benedicks-Bruce hade före affären tydligt uttryckt att huset borde återställas till sitt ursprungliga skick. Hon hade en idé om hur huset borde användas och det var också den planen som kom att följas till punkt och pricka.⁶⁴ Den övre våningen möblerades med tidstypiska föremål från Gotlands fornsal, för att inge en känsla av att familjen Burmeister fortfarande bodde där. För dessa inventarier an-

FIGUR 5. Övervåningen av Burmeisterska huset möblerades 1906 och blev ett museum som visades sommartid. KÄLLA: Visby landsarkiv, Landsarkivets fotosamling, vol. T11b:1.

svarade turistföreningen.⁶⁵ Fönstren borde förminska något, eftersom de hade bytts ut mot större under 1800-talet. Från bodluckan ut mot Strandgatan kunde karameller och små souvenirer säljas sommartid och det skulle också gå att få något att äta och dricka.

För att skapa minnesplatsen ansågs det vara nödvändigt att förändra huset både till det yttre och det inre. Den gula ytterpanelen avlägsnades, liksom de baldakiner över dörrarna som hade lagts till på 1800-talet. Den kritiserade bleckplåten ersattes med enkupigt taktegel. Väggmålningarna på bottenvåningen, som åtminstone delvis hade dolts under tapeter, togs fram och bättrades på avsevärt. Fönstren fick blyinfattade rutor och kakelugnar ersattes med öppna spisar.

Den attraktion som Bergman först hade beskrivit på 1850-talet förstärktes nu både gestaltningmässigt och funktionsmässigt. Redan till sommaren 1906 kom huset att hyras av Gotlands turistförening för 1 100 kronor per år.⁶⁶ Fastigheten fick i grunden fyra olika funktioner. Den skulle tjäna som turistbyrå, läsesal, restaurang

och museum. Turistföreningen betjänade från början samtliga dessa funktioner. En person, Knut Falck, utsågs att utöva tillsyn över både huset och restaurangverksamheten. Det verkar också som om två äldre kvinnor anställdes för att vaka över huset sommartid, eftersom det skulle vara öppet klockan 10–14. Det nordvästra rummet på bottenvåningen hyrdes ut för att användas som butik.⁶⁷

För föreningen var det allra viktigast att verksamheten kunde drivas med förtjänst och att man hade daglig kontroll över kassaflödet.⁶⁸ Verksamheten finns dokumenterad i Gotlands turistförenings arkiv. Turistföreningen öppnade en informationsbyrå och visningsverksamhet i huset med början 1906. I det södra rummet på bottenvåningen, ”stugan”, inrättades byrån. Parallellt fortsatte man att driva en turistbyrå även i hamnen (på Skeppsbron). I det norra rummet öppnades en läsesalong där man mot betalning kunde läsa rikstäckande tidningar inte bara från Sverige utan även Danmark.⁶⁹ Den övre våningen blev en museivåning, som möblerades med

föremål från Fornsalens samlingar men som visades av turistföreningen.

Hur restaurangverksamheten skulle se ut och var den skulle inrymmas var dock inte avgjort, eftersom servering inte kunde komma i fråga i huvudbyggnaden. Staden ville inte att mat och dryck skulle intas i det känsliga huset. Serveringen skulle efterlikna en tysk "kneipp" och drevs till att börja med i föreningens regi. Ett hus, "Kneippen", med målningar inspirerade av de i Burmeisterska huset hade uppförts på gården för att gäster skulle kunna serveras inomhus.⁷⁰ Den första krögaren, Victor Schiller, rekryterades från Tyskland. Säsongen skulle vara från 16 maj till 15 september, men avbröts 1 september på grund av det dåliga vädret som påverkade ekonomin negativt.⁷¹

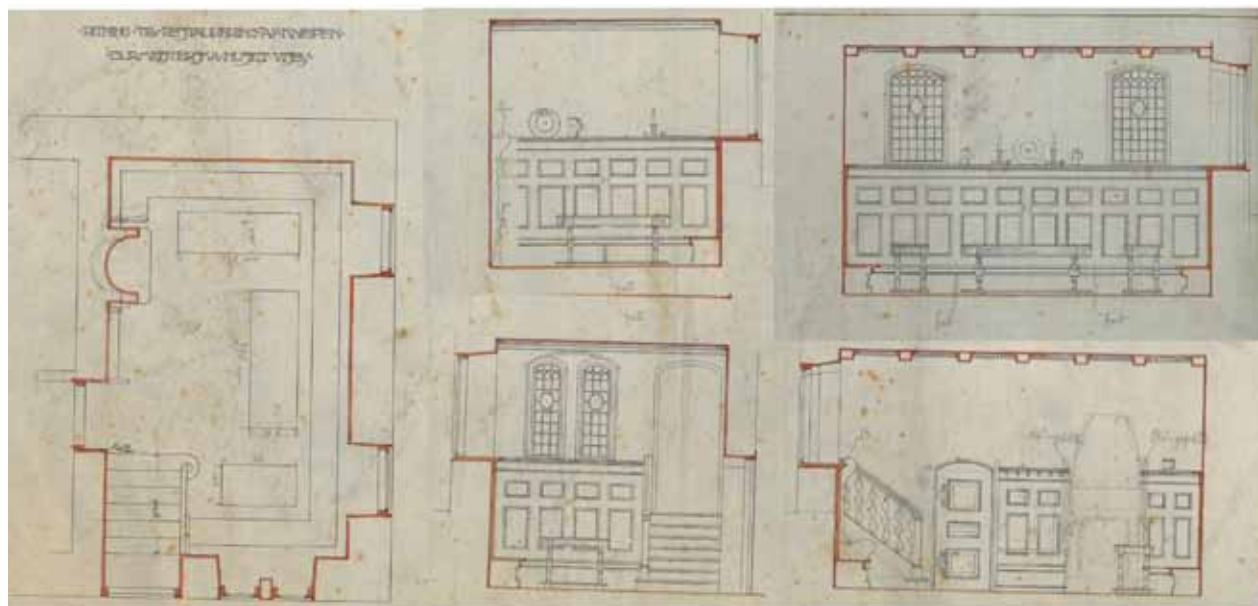
Det är tydligt att man med ett tyskinspirerat öl- och vinhus ville attrahera fler tyska besökare till Gotland, genom att anspela på den roll som tyska borgare historiskt sett hade haft i Visby. Men Burmeisterska huset knöts också till en nationell historieskrivning, genom att det kunde ge "en närmare föreställning om hur den hanseatiske köpmannen bodde och hade det i denna den svenska kungakronans smaragd".⁷² Denna tolk-

ning hade inte uttryckts i tidigare beskrivningar av huset, utan den tillkom i början av 1900-talet då huset tydligare knöts till Sveriges historia.

I ett referat i *Gotlands Allehanda* 1906 beskrevs hur "turisterna vandrar (...) i täta flockar rundt i de gamla rummen och betrakta med tillbörlig vördnad dess ålderdomliga och vackra interiörer".⁷³ Genom den påkostade restaureringen och turistbyråns inrättande i huset hade det blivit en av "Visbys vackraste sevärdheter", enligt skribenten. Artikeln avslutades med konstaterandet att man genom turisternas besök lätt skulle kunna tjäna in de utgifter som hade lagts ut på restaureringen. En annan artikel prisade turistföreningens "sträfvanden att för resandeströmmen underlätta och höja trefnaden af ett besök i den gamla hansestaden, hvaröfver historien och talrika minnesmärken sprida ett för turisten så tilldragande och tilltalande romantiskt skimmer".⁷⁴ Att turistföreningen och staden sökte lägga husets historia till rätta för att kunna förmedla en pittoresk känsla var inget som sågs märkligt. Tvärtom var det den avsedda effekten med restaureringen och den verksamhet som bedrevs sommartid.

Det rådde konsensus mellan staden, museet

FIGUR 6. Efter att staden köpt Burmeisterska huset byggdes en serveringslokal på gården i tysk 1600-talsstil. "Kneipen" kom att användas sommartid. Den är sedermera riven. KÄLLA: Gotlands museum.

och turistföreningen om att huset skulle bli en attraktion som gav vinst på investeringar. Minnesplatsen hade funktionen att ge en god avkastning för de tre aktörerna. Avslutningen på artikeln ”Ett återställt Visbysmycke” i *Gotlands Allehanda*, som behandlade restaureringen, avslutades med en slutsats om möjligheterna att driva en lönsam verksamhet i huset:

Man torde kunna säga, att Burmeisterska huset efter restaureringen är Visbys trefligaste sevärdhet. Det bör icke bli svårt för turistföreningen att här taga in hvad det kostat att få det gamla minnet i värdigt skick.⁷⁵

Den nyöppnade restaurangen serverade kalla och varma rätter, kaffe, läsk men även ”äkta tyskt öl från fat, billiga och goda Rhenviner”.⁷⁶ I bodluckan mot Strandgatan sålde turistföreningen sommartid vykort, fossiler, Visbysouvenirer i marmor, med mera.⁷⁷ Denna utveckling av minnesplatsen kan ses som en kommodifiering av det förflutna. Förvandlingen av historien till ett kulturarv eller kulturminne tycktes förutsätta ett entreprenöriellt handlande där minnesplatsen kunde omsättas i form av lätt konsumerade produkter (skrifter, souvenirer, livsmedel).

Detta entreprenöriella synsätt utvecklades de närmast följande åren. Från och med 1908 drevs restaurangen på entreprenad sommartid, då turistföreningen inte ville ta risken att driva en verksamhet som var starkt väderberoende och som i värsta fall kunde gå med stora förluster. Med början 1914 slöts femåriga kontrakt, inledningsvis med Carl Gustaf Spannert som fick betala 1 800 kr i arrende.⁷⁸ Föreningen kunde härigenom täcka sin hyra för huset och mer därtill genom att arrendera ut trädgården, Kneippen, källaren (där köket fanns) och det gamla korsvirkeshuset som restaurang.⁷⁹ Samtidigt hölls turistbyrån i huset öppen klockan 9–17 på vardagar och helgdagar klockan 13–17.⁸⁰

En anledning till varför Burmeisterska husets restaurering och öppnande som museum, turistbyrå och restaurang lockade ett så stort medialt intresse både i Visby och i Stockholm hade inte bara att göra med att en ny attraktion uppstod. Det berodde också på att restaureringsarbetet hade lett fram till nya rön om husets ålder. Det verkade inte längre som om Hans Burmeister

hade uppfört huset 1661. Istället påstods huset ha ett ursprung i 1500-talet.⁸¹ Burmeister skulle alltså ha köpt ett befintligt hus som han sedan hade låtit bygga till och utsmycka. Bland annat påstods att man hittat målningar från 1500-talet under de väggmålningar i salen på övervåningen som Burmeister låtit utföra. Detta påstående återkom dock inte någonstans senare.

En skribent i lokalpressen kommenterade de tillagda målningarna och berömde målaren Emil Nordström för hans förmåga att kopiera: ”Ingen som icke känner till förhållandet på förhand skall kunna ana, att man här står inför ett till allra största delen nytt målningsarbete, så stiltroget är arbetet, så äkta färgerna, och så väl förstår hr Nordström att måla nytt så att det ser gammalt ut.”⁸² Målarens arbete är mycket bristfälligt dokumenterat, men det finns ett fotografi i Gotlands museums arkiv som visar att han gjorde omfattande tillägg i det nordöstra rummet på övervåningen, vilket också bekräftas i den ovan citerade artikeln.⁸³ Det var viktigt att få den nya minnesplatsen att framstå som historiskt autentisk, genom att låta huset undergå en restaurering. Samtidigt förstärktes alltså de egenskaper som gjorde huset attraktivt, framför allt väggmålningarna, och nya delar tillfördes. Om detta arbete skrevs öppet i lokalpressen. Autenticiteten låg i helhetsupplevelsen – att besökaren skulle låta sig omslutas av en 1600-talskänsla – snarare än i detaljerna.⁸⁴

Minnesplatsen anpassas till en historievetenskaplig syn 1942–47

Under 1940-talet genomfördes omfattande ändringar av huset såväl interiört som exteriört. Ett antal åtgärder vidtogs för att rusta upp huset och göra bevarandet av det möjligt. Dessutom ville landsantikvarien uppenbarligen förstärka intrycket av att detta var ett hus som lämnats mer eller mindre orört sedan 1720-talet. Antikvarien vid Gotlands fornsal, konsthistorikern Gunnar Svahnström och arkeologen Greta Arwidsson var ansvariga för dokumentationsarbetet och de åtgärder som därefter vidtogs. Huset lyftes därmed in i ett vetenskapligt sammanhang.

Arbetet började på grund av två yttre förhål-

FIGUR 7. Burmeisterska huset som det såg ut mellan 1907 och 1942. Murgrönan täckte den södra gaveln till och med början av 1940-talet. Utan datering. KÄLLA: Visby landsarkiv, Landsarkivets fotosamling, vol. T11b:1.

landen som Svahnström inte kunde påverka. Det ena var kriget, som innebar att man dokumenterade många kulturhistoriska byggnader i Sverige eftersom det före 1942 fanns en uppenbar risk att Sverige skulle dras in i kriget. Om hus skadades eller förstördes skulle de kunna återuppföras efter kriget. Det andra förhållandet var att den murgröna som helt täckte södergaveln dog på grund av den kalla vintern och behövde avlägsnas. Timmerväggen bakom visade sig vara i gott skick, eftersom den hade täckts med en panel. På 1800-talet hade hela huset varit täckt med panel, men på andra delar hade den avlägsnats.

Konsthistorikern Svahnström beskrev husets historia och målningar i boken *Burmeisterska huset. Ett köpmanshus från 1600-talets Visby* som gavs ut av Nordisk Rotogravyr 1942. Här fördes tolkningen fram att huset var en närmast unik lämning från ett 1600-tal som hade försvunnit i förflutenhetens dimmor, vilket gjorde det än viktigare att bevara och restaurera detta hus även om det hade byggts långt efter Visbys "storhetstid".⁸⁵ I boken lades tonvikten på be-

skrivningen av vägg- och takmålningarna och deras upphovsman Johan Bartsch den äldre, som också hade målat interiörer i många gotländska kyrkor, identifierades och hans verksamhet på Gotland beskrevs.

Syftet med 1940-talets åtgärder var dels att hålla Burmeisterska huset i ett fortsatt funktionellt skick för turistbyrån, dels att genom ingrepp i byggnadskonstruktionen förstärka det visuella intrycket av att detta var ett hus som i stort sett hade lämnats orört sedan 1700-talet. Restaureringen genomfördes 1947, delvis på turistföreningens initiativ, som hade påtalat för Riksantikvarieämbetet att huset befann sig i ett "mindre tillfredsställande skick".⁸⁶ Det södra gavelröstet, som nu var panelbeklätt, rekonstruerades med en korsvirkesstomme.⁸⁷ I vissa avseenden valdes rekonstruktion och återuppförande av delar av 1600-talets gård, i andra inte. Den äldsta bostadsdelen som ska ha legat på västra sidan av huset återskapades exempelvis inte. Den norra delen av bottenvåningen ansågs vara så förändrad att det inte fanns skäl att försöka återskapa

den, även om ett steg togs i den riktningen genom att ta bort panelbeklädning på väggar och i tak i förstugan.⁸⁸ Restaureringen gick i stort sett ut på att ekpanelen togs bort och timret under blottades. Efteråt skulle rummet användas som resebyrå.⁸⁹ I den södra delen av våningen ”renoverades” stugan, ”vilket föranledde omändring av diskanordningarna” som byrån behövde.⁹⁰

Hur påverkades minnesplatsen av dessa ingrepp? Svahnströms beskrivning av huset, som populariserats i form av en kortfattad guide, har bildat kanon om hur huset skall beskrivas och används ännu i dag.⁹¹ En av de stora förändringarna av minnesplatsen som ägde rum med Svahnströms beskrivning var att upphovsmannen bakom de ursprungliga interiörmålningarna identifierades. Det element som redan tidigare hade värderats högst, salens vägg- och takmål-

ningar, förstärktes genom att detta måleri kunde knytas till målningar i kyrkor och andra hus på Gotland.

Turistbyrån flyttar ut

Det finns bara enstaka uppgifter om besöksfrekvens i Burmeisterska huset bevarad, som skulle kunna visa hur välanvänd minnesplatsen har varit. I turistföreningens årsberättelser presenteras i stort sett endast statistik över hur många personer som hade deltagit i stadsvandringarna. Åren runt 1950 deltog cirka 6 000 personer (exklusive skolbarn och värnpliktiga) per säsong i stadsvandringarna.⁹² Till det kom omkring 2 500 skolbarn och några hundra värnpliktiga som fick särskilda visningar i Visby innerstad. En del av dessa besökare borde ha gått in i Burmeisterska huset, och samtliga fick säkerligen passera det och höra Svahnströms tolkning av det.

Besök i enskilda fastigheter bröts inte ut ur turistföreningens besöksstatistik. Ett undantag finns dock i årsberättelsen från 1966, då 5 682 personer sades ha besökt huset under sommarsäsongen.⁹³ Siffran är inte särskilt intressant utan jämförelsepunkter. Samma år hade Bungemuseet (Fårösund) cirka 30 000 besökare och ruinerna i Visby 34 150. Kattlunds, en medeltida gård på södra Gotland som i dag är en långt större attraktion än Burmeisterska huset, hade 4 739 besökare. I det skenet framstår Burmeisterska huset som ett populärt besöksmål på 1960-talets Gotland. Efter det decenniet nämns huset knappt i turistföreningens styrelseprotokoll eller årsberättelser.

Besöksfrekvensen till Burmeisterska huset har utan tvivel gått ner sedan 1993, som var den sista sommaren huset användes som turistbyrå. Turistbyråverksamheten expanderade kraftigt och det fanns mer ändamålsenliga lokaler att ta i anspråk.⁹⁴ Efter 1993 kom huset att endast öppnas för museets guidade visningar och därmed har antalet besökare också kommit att sjunka.

FIGUR 8. Ett besökande par på väg in i Burmeisterska huset. Utan datering, något beskuren. KÄLLA: Visby landsarkiv, Landsarkivets fotosamling, vol. T11b:1.

FIGUR 9. Vykort från sent 1950-tal eller 1960-tal. Murgrönan, som tidigare var en del av attraktionen, är avlägsnad och gavelröset rekonstruerat. Donners plats framstår som ett livligt promenadstråk, där också biltrafik var ett naturligt inslag.

Sommaren 2015 genomfördes turer för totalt 500 personer i huset.⁹⁵

Konflikten om världsarvscentret

Året därpå (1994), det vill säga samma år som Visby nominerades till UNESCO:s världsarvslista, byggnadsminnesförklarades huset av länsstyrelsen. Byggnadsminnesförklaringen innebar, i kombination med att huset upphörde att användas som turistbyrå, att minnesplatsen förändrades. Det kan tyckas vara en paradox att huset under sin historia sannolikt inte har använts så litet som efter att det blev ett byggnadsminne. Användningen av huset begränsades framför allt för att målningarna skulle skyddas.

Huset har långt färre besökare i dag än vad det hade för femtio år sedan. En restaurangverksamhet pågår än i dag sommartid, men den har ingen anknytning till Burmeisterska huset. Huset går inte att värma upp vintertid utan att riskera vägg- och takmålningarna, vilket betyder att det är en kall och fuktig miljö under stora delar av året. Att turistbyrån flyttade ut berodde just på att den fann mer ändamålsenliga lokaler i ett hus tvärs över torget, det s.k. Donnerska huset.⁹⁶

I början av 2000-talet togs minnesplatsen i anspråk för att marknadsföra stadens nyvunna världsarv. Under några somrar fanns där ett besökscentrum för världsarvet, bemannat av Gotlands fornsal och finansierat av kommunen,

turistföreningen, länsstyrelsen och fornsalen. Redan från början rådde en osäkerhet från kommunens sida om hur mycket centret kunde få kosta i drift.⁹⁷ Snart sinade också kommunens finansiering och en konflikt om hur lokalhyran skulle bekostas fick fornsalen att avsäga sig ansvaret för centret.⁹⁸ Vid ungefär samma tid styckades fastigheten av för att restaurangdelen norr om huset skulle säljas.⁹⁹ Försäljningen var en del av en omfattande och omdiskuterad privatisering av kommunägda fastigheter. Avstyckningen, försäljningen och konflikten om uteblivna hyresintäkter från fornsalen pekar på hur minnesplatsen under 2000-talets början var föremål för konflikter, som i grunden rörde vilka värden den ansågs ha och hur de skulle få exploateras.

Ett besök i huset i dag visar att det finns sentida minnen som inte riktigt passar in i minnesplatsens berättelse. Det finns spår från husets tid som resebyrå och läsrum. På väggen i matrummet finns exempelvis ett tidningsställ kvar där dagstidningar brukade hänga. Fram tills helt nyligen fanns i en skrubbe på bottenvåningen en mängd bråte från turistbyråns tid. På övervåningen finns ett rum där det på dörren står en skylt med texten "Privat". Här pekas alltså en tydlig (men i dag inaktuell) gräns ut mellan minnesplatsen och personalens vilorum. Där inne återfinns en icke gestaltad, till synes autentisk miljö från turistbyråns tid. Bland annat finns här en nersutten soffa, en kvarglömd täckjacka och en karta över världsarven från tiden för världsarvscentret.¹⁰⁰ Uppe på vinden återfinns ytterligare några möbler och dörrblad från husets tid som turist- och resebyrå. 1800-talet får man leta mer ingående efter: på vinden finns ett på 1800-talet inrett rum med förrådshyllor, där det står föremål från olika tidpunkter i husets historia.

Undanträngda minnen?

Tillsammans visar dessa spår på minnen av verksamhet i huset under 1900-talet, som är synliga men inte räknas till minnesplatsen. Om det tidiga 1900-talets restaurering var kreativ och funktionsinriktad följde 1940-talets restaurering vetenskapliga metoder och principer, framför allt genom den minutiösa rekonstruktionen av

det södra gavelröset. Minnesplatsen ska ge sken av permanens och kontinuitet, även om den ofta har förändrats. Den visar en vördnad för livet som en gång varit i huset men som inte längre är. Skyltarna i de olika rummen berättar om familjen Burmeisters liv i huset, men inget sägs om senare verksamheter. Denna vördnad tycks rent av ha förstärkts med tiden samt kulminerat i och med byggnadsminnes- och världsarvsförklaringarna på 1990-talet.

Jag har i denna artikel argumenterat för att Burmeisterska huset började konstrueras som en minnesplats i slutet av 1800-talet. Huset hade en potential som turistattraktion, där en berättelse om Gotlands slutgiltiga inlemmande i det svenska riket kunde kommodifieras i form av tjänster (visningar, resor, information om andra besöksmål) och varor (souvenirer, godis, mat, dryck). Konstruktionen av minnesplatsen påbörjades medan huset fortfarande var en bostad och miljö som förändrades genom att människor levde där, men accelererade kraftigt i och med musealiseringen. Under större delen av 1900-talet tycks huset ha fungerat tämligen effektivt som minnesplats, där tolkningar av svenskt 1600-tal iscensattes och kommodifierades.

Byggnadsminnesförklaringen är i sig inte orsaken till att minnesplatsen använts mindre under senare år, men den ingår i en trend som påbörjades i slutet av förra seklet när hela innerstaden började betraktas som ett kulturarv av aktörer som Gotlands fornsal, kommunen och länsstyrelsen. Om vi jämför dagens utbud av kulturarv i Visby med det som presenterades på turistkartan från 1892 är skillnaden slående. Burmeisterska huset utgjorde då en del av ett mindre antal attraktioner, som i dag har utökats mycket och även förändrats kvalitativt genom att det är långt mer kommersialiserat.

Samtidigt framstår inte ett vikande intresse från omgivningen som den viktigaste anledningen till varför huset används mindre i dag än under 1900-talet. De visningar som äger rum sommardag är fullbokade. Den tillfälliga användningen av huset som världsarvscenter innebar en viss förändring, på så sätt att huset blev en lins genom vilken en föreställning om innerstaden som världsarv konstruerades. I dag finns en osä-

kerhet om hur minnesplatsen kan användas dels på grund av att det inte finns finansiering för att bedriva någon verksamhet i huset, dels för att det finns frågetecken kring hur bevarandekraven (den vördnadsfulla hållningen till målningarna) påverkar möjligheterna att exploatera huset.

Burmeisterska huset borde dock åter kunna bli ett besökscentrum för världsarvet, så som det var under en period i början av 2000-talet. För att det ska fungera lär en mer långsiktig samsyn behövas mellan de inblandade om hur en sådan verksamhet ska finansieras och drivas på längre sikt. För att använda huset mer aktivt som minnesplats igen fordras en genomtänkt strategi, kanske liknande den som faktiskt togs i bruk för 110 år sedan.

MATTIAS LEGNÉR, f. 1973, är professor i kulturvård vid Konstvetenskapliga institutionen, Uppsala Universitet, och forskningsledare för "Kulturarvsnoden" vid Campus Gotland. Han disputerade 2004 på avhandlingen *Fäderneslandets rätta beskrivning. Mötet mellan antikvarisk forskning och ekonomisk nyttokult i 1700-talets Sverige*. Hans senaste bok är utgiven tillsammans med bebyggelseantikvarien Mia Geijer: *Kulturarvet och komforten. Inomhusklimatet och förvaltningen av kulturhistoriska byggnader och samlingar 1850-1985* (2015). För närvarande leder han bland annat ett treårigt projekt om energieffektiviseringspolitikens påverkan på svensk bebyggelse sedan 1970-talet, finansierat av Energimyndigheten.

mattias.legner@konstvet.uu.se
Konstvetenskapliga institutionen
Kulturvård
Uppsala Universitet Campus Gotland
621 67 Visby

Noter

- 1 Ronström 2008.
- 2 "The Hanseatic Town of Visby", Sveriges nominering av Visby till UNESCO 1994-09-16, s. 10-11.
- 3 Svahnström 1942, s. 48.

- 4 Hansson 2002, s. 47.
 5 Eriksdotter & Legnér 2015.
 6 Hansson 2002.
 7 Nora 2001 (1989), s. 365–368.
 8 Svahnström 1942 och 1947; Eriksdotter & Legnér 2015.
 9 Hartog 2015, s. 122ff.
 10 T.ex. Hartog 2015, s. 123; Smith 2006.
 11 Green 2008, s. 102–103.
 12 Hartog 2015, s. 126f.
 13 Jämför t.ex. Andersson 2008.
 14 Eriksen 2014.
 15 T.ex. Bergman 1858.
 16 Hagen 2001, s. 7.
 17 Hartog 2015.
 18 Glendinning 2013, kap. 4, 5, 8.
 19 Pendlebury 2009, kap. 2.
 20 "The Hanseatic Town of Visby", s. 10–11.
 21 Hansson 2002.
 22 ViLa, Rådhusrätten, Magistratens i Visby arkiv, boupp-teckningar, parallellserie F2B/4 (1847–52), Johanna Fredrika Burmeisters boupp-teckning.
 23 ViLa, Visby stads församlings kyrkoarkiv, Husförhållanden, vol. AI:54 (1860–1883).
 24 Svahnström 1942, s. 47.
 25 Bergman 1892, s. 64.
 26 GM, Burmeisterska huset, Nils Börrings uppmätning 1905.
 27 GM, Stenbergska arkivet, "Burmeisterska huset" 1953-09-20, av Gudny Bolling.
 28 Kruse 1899, s. 11.
 29 Ljungström 1987.
 30 Legnér, Del Curto & Balksten 2016.
 31 Sjöberg 1851, s. 17.
 32 Bergman 1858, s. 57.
 33 Bergman 1858, s. 59.
 34 Se även t.ex. Bergman 1874.
 35 Bergman 1892.
 36 Johansson 2009, s. 96.
 37 T.ex. Bergman 1874; Zickerman 1898; Kruse 1899.
 38 Bergman 1874, s. 150.
 39 Blomgren & Assar Monsen 2011, s. 112–120.
 40 Legnér 2013, s. 137.
 41 KrA, Björlinska arkivet, vol. 17, brev från Wilhelm Montelius till Gustaf Björlin 1901-01-30.
 42 Gustaf Björlin i Svenskt biografiskt lexikon.
 43 KrA, Björlinska arkivet, vol. 17, planritning och sektion, odaterad: "Förslag till ändring".
 44 GM, Burmeisterska huset, ritningar till restaurering av Burmeisterska huset, odaterade från tiden 1895–1904.
 45 Kruse 1899.
 46 Kruse 1899 och 1907.
 47 Gotlands allehandas vägvisare 1894, s. 10; The Ancient City 1902, s. 11.
 48 GM, Burmeisterska huset, Nils Börrings uppmätning 1905.
 49 Jahnsson 1941, s. 177.
 50 Zickerman 1898.
 51 Jahnsson 1941, s. 175.
 52 *Gotlänningen* 1903-07-24.
 53 Jahnsson 1941, s. 175 f.
 54 KrA, Björlinska arkivet, vol. 17, "Protokoll hållet vid besigtning och värdering af byggnaderna i fastigheten N. 55 (...) 19 september 1900".
 55 *Östgötaposten* 1904-07-01.
 56 *Gotlänningen* 1904-09-02.
 57 *Gotlänningen* 1904-09-09.
 58 *Gotlänningen* 1903-10-04.
 59 *Gotlänningen* 1903-06-03.
 60 *Gotlänningen* 1904-09-14. Totalt kostade fastigheten alltså 35 000 kronor.
 61 *Gotlänningen* 1904-11-09.
 62 Heidenstam 1894.
 63 Edman 1999, s. 13.
 64 GM, Burmeisterska huset, Carolina Benedicks-Bruce förslag (1904).
 65 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1907-09-14.
 66 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1906-03-15.
 67 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1906-03-26, 1906-06-16.
 68 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1906-06-16.
 69 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1906-03-26.
 70 Den revs och ersattes med en ny restaurangbyggnad på 1960-talet.
 71 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1907-02-18, 1907-08-13.
 72 *Gotlands Allehanda* 1906-06-18.
 73 GM, fotografier i Hugo Beyers samling.
 74 *Gotlands Allehanda* 1906-06-18.
 75 *Gotlands Allehanda* 1906-08-18.
 76 *Gotlands Allehanda* 1906-06-18.
 77 ViLa, Gotlands fornvänner, "Förteckning på föremål, tillhörande föreningen 'Gotlands Fornvänner' och förvarade i Gotlands Fornsales afdelning i Burmeisterska huset" (avskrift).
 78 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1913-10-28.
 79 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1913-12-04.
 80 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, vol. A:1, protokoll 1915-04-16.
 81 *Gotlands Allehanda* 1906-06-18.
 82 *Gotlands Allehanda* 1906-06-09.
 83 GM, fotografi i Hugo Beyers samling.
 84 *Gamla svenska städer II* (paginering saknas).
 85 Svahnström 1942, s. 14–17.
 86 GM, Burmeisterska huset, brev från Erik Lundberg, RAÄ 1946-03-05.
 87 Svahnström 1947, s. 73.
 88 Svahnström 1947, s. 81.
 89 GM, Burmeisterska huset, Gunnar Svahnströms åtgärdsförslag till RAÄ 1946-12-21.
 90 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, årsberättelse 1947 s. 3.
 91 Svahnström 1970.
 92 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, årsberättelser 1948–52.
 93 ViLa, Gotlands turistförenings arkiv, årsberättelse 1966 s. 5.

- 94 E-post från Hélène Viotti till författaren 2015-12-21.
 95 E-post från Lars Kruthof, Gotlands museum, till författaren 2015-09-03.
 96 E-post från Inger Harlevi, Region Gotland, till författaren 2015-05-11.
 97 Region Gotland/Gotland kommun, Kultur- och fritidsnämnden 2000-11-22, "Remiss angående framtida världsarvscenter i Visby" (dnr 2000/246-76).
 98 "Ovisst för Världsarvscenter", Sveriges Radio P4 Gotland 2001-11-12; "Det blir inget Världsarvscenter här i sommar", *Helagotland* 2002-06-26; "Bur' får världsarvsinformation", *Gotländska nyheterna* 2003-06-12.
 99 "60 fastigheter kan säljas", Sveriges Radio Gotland 2004-10-29. Affären kom att orsaka en debatt om hur försäljningen av kommunala fastigheter gick till.
 100 Senast iakttagna 2016-02-16.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA):

Sigurd Curmans arkiv

Gotlands museum (GM):

Burmeisterska huset
 Hugo Beyers samling
 Stenbergiska arkivet

Krigsarkivet (KrA):

Björnlinska arkivet

Landsarkivet i Visby (ViLa):

Gotlands fornvänner
 Gotlands turistförening
 Landsarkivets fotosamling (Starbäck-Steffens arkiv)
 Rådhusrätten – Magistratens i Visby arkiv
 Visby stadsförsamlings kyrkoarkiv

Region Gotland:

Kultur- och fritidsnämnden
 "The Hanseatic Town of Visby" 1994-09-16

E-postkommunikation:

Inger Harlevi 2015-05-11
 Lars Kruthof 2015-05-03
 Hélène Viotti 2015-12-21

Tryckta källor och litteratur

- Andersson, J., 2008, *Skilda världar. Samtida föreställningar om kulturarvsplatser*.
 Bergman, C.J., 1858, *Gotland och Visby i taflor*.
 Bergman, C.J., 1874, "Burmeisterska huset i Visby", *Svenska Familje-Journalen* 13 (s. 150-152).
 Bergman, C.J., 1892, *Visby. Korta anteckningar om stadens topografi, historia, statistik, fornlemningar och nejder*.
 Blomgren, F., Assar Monsen, P., 2011, *Visby – de arkitektoniska vidundrens tid. Byggnadsverksamhet i Visby innerstad 1895-1920*.
 "Bur' får världsarvsinformation", *Gotländska nyheterna* 2003-06-12.

- "Det blir inget Världsarvscenter här i sommar", *Helagotland* 2002-06-26.
 Edman, V., 1999, *En svensk restaureringstradition. Tre arkitekter gestaltar 1900-talets historiesyn*.
 Eriksdotter, G., Legnér, M., 2015, "Indoor Climate and Thermal Comfort in a Long-Term Perspective: Burmeister House in Visby, Sweden, c. 1650-1900", *Home Cultures: The Journal of Architecture, Design and Domestic Space* 12:1 (s. 29-53).
 Eriksen, A., 2014, *From Antiquities to Heritage. Transformations of Cultural Memory*.
 "Följande fastigheter skall säljas enligt beslut i kommunstyrelsen", *Helagotland* 2002-12-02.
 Glendinning, M., 2013, *The conservation movement: a history of architectural preservation. Antiquity to modernity*. *Gotlands Allehanda*.
Gotlands allehandas vägvisare för turister till Visby och Gotland, 1894.
Gotländska nyheterna.
Gotlänningen.
 Green, A., 2008, *Cultural History*.
 Hagen, J., 2006, *Preservation, Tourism and Nationalism. The Jewel of the German Past*.
 Hansson, J. (red.), 2002, *Visby innerstad – en bebyggelseinventering. Del 1*.
 Hartog, F., 2015, *Regimes of Historicity. Presentism and Experiences of Time*.
 Heidenstam, V. v., 1894, *Modern barbarism*. *Helagotland*.
 Jahansson, J., 1941, *En gammal guldsmed berättar*.
 Johansson, C., 2009, *Visby visuellt: föreställningar om en plats med utgångspunkt i bilder och kulturarv*.
 Kruse, J., 1899, "Burmeisterska salen i Visby", *Meddelanden från Svenska slöjdföreningen*, s. 11.
 Kruse, J., 1907, "Burmeisterska huset i Visby." *IDUN, Illustrerad tidning för kvinnan och hemmet* 4 (s. 44 f.).
 Legnér, M., 2013, "Gotlands fornvänner 1875-1925: Början till en kanonisering av gotländskt kulturarv", i U. Palmfelt (red.), *Mellan nation och tradition. Idéströmningar i 1800-talets insamling av folklore*.
 Legnér, M., Del Curto, D., Balksten, K., 201, "Valorization and management of the built heritage of fortified towns: The cases of the UNESCO World Heritage Sites of Sabbioneta, Italy, and Visby, Sweden", *Sguardi esperienze sulla conservazione del patrimonio storico architettonico: Proceedings of the International Conference Preventive and Planned Conservation*, Monza och Mantua 5-9 maj 2014.
 Ljungström, L., 1987, *Aendnu gamblare: Fredrik Lilljekvists restaurering av Gripsolms slott och 1890-talets restaureringsdebatt*.
 Nora, P., 2001 (1989), "Mellan minne och historia", i S. Sörilin (red.), *Nationens röst – texter om nationalismens teori och praktik*.
 "Ovisst för Världsarvscenter", *Sveriges Radio P4 Gotland* 2001-11-12.
 Pendlebury, J., 2009, *Conservation in the age of consensus*.
 Ronström, O., 2008, *Kulturarvsolitik: Visby – från sliten småstad till medeltidsikon*.
 Sjöberg, C.J., 1851, *Några ord om Visby fornlemningar m.m.*

Smith, L., 2006, *Uses of Heritage*.

Svahnström, G., 1942, *Burmeisterska huset*.

Svahnström, G., 1947, "De senaste restaureringarna i Burmeisterska huset", *Gotländskt arkiv*.

Svahnström, G., 1970, *Burmeisterska huset: Ett köpmanshus från 1600-talet*.

Svenskt Biografiskt Lexikon.

Sveriges Radio P4 Gotland.

The Ancient City of Wisby once the Queen of the Baltic. Island of Gotland, Sweden, 1902.

Zickermann, L., 1898, *Från en Studieresa till Gotland. Östgöta-posten*.

Constructing a site of memory: the use of Burmeister House in Visby

By *Mattias Legnér*

Summary

The article deals with how a 17th-century building in Visby, the Burmeister House, has been used as a site of memory since the end of the 19th century. The theoretical starting point is the concept by the French historian Pierre Nora on how historians actively create sites of memory (*les lieux de mémoire*). We can regard the house as a site of memory to try and understand the historical significance previously ascribed to it and how the house is seen today. A site can be conserved or preserved through alteration, which emphasizes a selection of its characteristics that become tangible expressions of abstract narratives about the national or local community. This is the case with Burmeister House, which, after being bought by Visby council in 1904, went from being a private home to a public museum, tourist office, restaurant, and reading room, later becoming a listed building and a visitor centre for the World Heritage Site. Hand in hand with the house becoming a place that provided experiences by way of guided tours, and where various kinds of merchandise were sold, the building underwent a number of major renovations. These were designed to reinforce the impression of a well-preserved merchant's

home from the early period of Swedish control on Gotland. Reminders of the post-18th-century history of the house can be seen in various places. The building has an almost 90-year history as a tourist centre and travel agency, yet we can glimpse this narrative only by way of various "forgotten" objects. An increasingly respectful attitude to the building's 17th-century wall paintings, viewed through the lens of cultural history, led to the tourist centre moving out in around 1993. At the beginning of the 21st century the building became a visitor centre for the newly designated World Heritage Site of the Hanseatic town of Visby. This led to a shift in focus for this site of memory, away from the building itself towards the conceptualization of the World Heritage Site and notions of Visby's unique nature. At the end of the article the author discusses problems and possibilities if the building were to be used more actively again. The article draws on records held by the Antiquarian-Topographical Archive, Gotland Tourist Association, Military Archives in Stockholm, Gotlands fornvänner, Museum of Gotland and Region Gotland.

Keywords: Tourism history, Heritage, Conservation, *les lieux de mémoire*, World Heritage, memory sites, Burmeister House